

НАВЧАЛЬНИЙ АКАДЕМІЧНИЙ РИСУНОК В СИСТЕМІ ХУДОЖНЬОЇ ПІДГОТОВКИ АРХІТЕКТОРІВ

У статті розкриті питання однієї з визначальних дисциплін архітектурного напрямку – рисунка. Навчальний рисунок з натури, заснований на тривалому спостереженні та детальному її вивченні, розглядається основною традиційною формою навчання рисунка. Проведено аналіз викладання навчального академічного рисунка. Здійснено пошук інноваційних методів викладання у вищих навчальних закладах. Описано роль та зв'язок навчального академічного рисунка з архітектурним проектом у системі художньої освіти фахівців архітектурного напрямку вищого навчального закладу.

Ключові слова: *архітектурна освіта, рисунок, художня освіта, вищий навчальний архітектурний заклад, архітектурний проект.*

Соціальні умови, що змінилися, своєрідність сучасного періоду розвитку вимагають переосмислення підходу до навчання художніх дисциплін майбутніх архітекторів, підвищують вимоги до проведення лекцій та практичних занять. У суспільстві поки не створено єдиного економічного механізму, що вимагає творчо розвиненої, самостійно мислячої особистості, яка вміє брати на себе відповідальність. Вища школа завжди виховувала інтелігенцію, “творця” кадрів, здатних розвивати професійну діяльність, розширювати, а не тільки відтворювати нові знання і цінності. Однак ця соціальна функція вищої школи – виховання творчої особистості – девальвувалася та втратилася у процесі стихійного розвитку, який не спирається на вироблення науково обґрунтованих стратегій змісту навчання [4].

Головна цінність вищої професійної освіти – соціально-виховна функція, орієнтована на підготовку не байдужого ремісника, а висококваліфікованого фахівця, натхненного ідеєю створення суспільства, яке розуміє перспективи розвитку. Метою архітектурної освіти є підготовка студентів до активної творчої практичної діяльності.

Актуальність проблеми зумовлена необхідністю пошуку шляхів підвищення якості викладання, спрямованого на формування просторового та композиційного мислення

майбутніх будівничих, а також засобів і методів відображення архітектурного середовища в рисунку архітектора.

Стан вивчення проблеми характеризується детальною розробкою методів викладання рисунка в мистецьких закладах. Питання, присвячені основам рисунка, початковим відомостям про рисунок, основам образотворчої грамоти, теорії та методики викладання рисунка для художників досліджуються у працях П. Чистякова, М. Бернштейна, Н. Радлова, П. Павлінова, А. Сидорова, Н. Ростовцева, Н. Третьякова; основою організації професійної підготовки архітектора засобами образотворчого мистецтва стали праці Г. Біди, В. Лебедко, В. Кузіна, Н. Ростовцева, Є. Шорохова та ін.

Проблема рисунку з натури і з уяви досліджена у працях О. Авсіяна, Ю. Лапіна; питання образотворчої композиції порушували В. Кандинський, В. Фаворський, М. Алпатов, Н. Волков, Є. Шорохов; проблеми методики викладання рисунку в архітектурному ВНЗ з навчання майбутніх архітекторів розкрито у працях Д. Кардовського, В. Яковлєва, К. Корнілова, А. Соловійова, А. Дейнеки.

Вища архітектурна школа є основою професійної грамотності і майстерності, що формує світогляд здобутого. Особлива роль тут належить рисунку як основі всіх видів образотворчого мистецтва. Навчальний рисунок є провідною дисципліною у системі підготовки архітектора. Рисунок є засобом вираження думок, фантазії, уявлень у будь-якій композиційній та проектній роботі. Він насамперед вчить мислити формою, розуміти конструктивну основу, зображати пластичну структуру предмета на площині.

Глибоке і всебічне пізнання дійсності можливо лише за участі мислення, яке є вищим пізнавальним процесом. Рисунок для архітекторів є одним із головних предметів, що дає те зерно, без якого неможливе становлення в цій галузі. Статус професії архітектора повинен формуватися не стихійно, а цілеспрямовано через систему професійної підготовки, де одне з найголовніших завдань – домогтися чіткого усвідомлення цієї професійності і в самих студентах. Весь підготовчий процес роботи архітектора тісно пов'язаний із зображенням предметного світу. Для виконання архітектурного проєкту попередньо збирається ескізний матеріал, робляться замальовки, фіксуються в олівці всі ідеї. Тому в системі архітектурної освіти рисунок є однією з основних дисциплін. Отже, у процесі підготовки студента-архітектора необхідний розвиток таких якостей, як поняття композиції, конструктивної побудови, масштабності і пропорційності, фактурності предмета і його світлотіньового моделювання.

Подальше вдосконалення якості викладання рисунку, введення інноваційних методик викладання рисунку у вищому архітектурному закладі зумовлює постійні пошуки у цих сферах.

Мета статті – вивчити роль та значення навчального академічного рисунку у вищих архітектурних навчальних закладах.

Процес зображення навколишньої дійсності – єдиний художньо-творчий та навчально-пізнавальний процес, який дозволяє розвинути спостережливість, уяву, фантазію, координацію руки та ока, окрім того, сформувати особливе бачення світу і витонченість сприйняття, а також теоретичні знання та практичні навички у цій сфері. Для грамотного правильного зображення предметів з натури на площині студентам необхідно мати уявлення про їх форму, об'єм і конструкції. Ці відомості допоможуть надалі вирішувати навчальні завдання при роботі над рисунком, дозволять краще зрозуміти і розібратися в будові предметних форм при зображенні, щоб уникнути механічного та бездумного копіювання натурних предметів.

Рисунок – це наука мислити формою, він дозволяє розуміти конструктивну основу будь-якого зображення пластичної структури предмета на площині. Тобто головне завдання при навчанні рисунку – формування умінь і навичок правильного бачення

об'ємної форми предметів та умінь її логічно, послідовно зображати на площині аркуша паперу. Форма предмета – це геометрична сутність поверхні предмета, що характеризує його зовнішній вигляд. Будь-який предмет є форма, а форма передбачає об'єм. Поняття форма і об'єм нерозривно взаємопов'язані, складають єдине ціле і окремо в природі не існують [2]. Об'єм предмета – це тривимірна величина, яка обмежена у просторі різними за формою поверхнями (будь-які предмети мають висоту, ширину і довжину, навіть у відносному їх вимірі).

Форма будь-якого предмета у своїй основі розуміється або розглядається як його геометрична сутність, його зовнішній вигляд або зовнішні обриси. На думку Д. Кардовського, форма – це маса, що має той чи інший характер подібно до геометричних тіл: куб, куля, циліндр та ін. [1; 2]. Осмислюючи зовнішні обриси предметів, необхідно також осмислювати і сутність їх внутрішньої будови, конструкцію форми і зв'язок окремих елементів, що складають ту чи іншу форму. Конструкція предмета, зазвичай, визначає характер його форми. У навчальному рисунку поняття конструкції форми набуває особливого значення з погляду її просторової організації, геометричної структури, зовнішньої пластичної будови, матеріалу та її функціонального призначення. Це дозволяє студентам більш ґрунтовно підходити до роботи над рисунком. Навчальний рисунок з натури, заснований на тривалому спостереженні і детальному її вивченні, є головною традиційною формою навчання рисунка. Він вчить правдоподібно передавати предмети, які бачить художник, їх характерні особливості, форми і пластичні властивості. Рисунок дає основні важливі теоретичні знання та практичні навички. Знання включають в себе основи спостережної перспективи, деякі питання фізики (закони поширення світла, оптика), поняття про світлотіньові відношення (тон), основи пластичної анатомії людини і тварин [7].

Для тривалого рисунку на першому та другому роках навчання студентам пропонується нерухома мертва натура: різні предмети, гіпсові зліпки орнаментів, античних ваз і капітелей, гіпсові частини обличчя (з подальшим ускладненням форм) [1; 5].

При навчанні рисуванню з натури натюрморт як навчальне завдання для студентів украй необхідний. Він дозволяє повніше розкрити основні положення реалістичного рисунка, особливо загострити увагу на особливостях перспективи і тону. Зображуючи натюрморт із різних предметів, студент твердіше засвоює принципи лінійно-конструктивного зображення форми, ширше ознайомиться з теорією перспективи, вчиться більш вільно володіти тоном, передавати матеріальність, фактуру [6]. Саме в натюрморті, особливо в чорно-білому виконанні, починається усвідомлення того, що натюрморт не “мертва” натура. Не випадково голландці та англійці називають жанр натюрморту “тихим життям”, де нерухомість – зовнішній прояв духовного життя.

Навчальний натюрморт на відміну від творчого має строго спрямовану мету: дати студентам основи образотворчої граматики, сприяти активізації їх пізнавальної діяльності. Кожна постановка навчального натюрморту повинна виражати навчально-методичні завдання і мати ідейно-композиційний зміст. Усі предмети в натюрморті повинні бути об'єднані між собою єдиною темою. Предмети для натюрморту треба підбирати відповідно до задуманої ідеї, проте вони не повинні бути одноманітними за формою і за величиною.

На третьому і четвертому роках навчання при ознайомленні та вивченні людини як посібники використовуються гіпсові зліпки грецьких і римських голів та їх деталі. Паралельно з цими постановками йде робота з живою моделлю. На першому етапі малюється голова, потім – торс, потім – одягнена і оголена чоловіча і жіноча фігури. Обов'язковою необхідною умовою при навчанні є виконання самостійних завдань у вигляді малюнків, замальовок, нарисів. Методичною основою цього є: педагогічний

досвід П. Чистякова (лінійно-конструктивна побудова форм в просторі), школи Ш. Холошші (зв'язок об'єму і простору), формальні методи формоутворення ВХУТЕМАСА, МАРХИ. Симбіоз методів різних шкіл забезпечує більшу мобільність і гнучкість системи образотворчої підготовки, її творчий перспективний характер.

Грунтуючись на теорії системного підходу, ми можемо припустити, що можливості вдосконалення системи навчання рисунка криються: в чіткій постановці цілей, в моделюванні діяльності відповідно до поставленої мети, у відборі технологій навчання рисунку та аналізі результату навчання відповідно до поставлених цілей. Аналіз практики навчання рисунку у вищій школі показує, що сьогодні при навчанні рисунка іноді відбувається захоплення формами навчання без їх глибокого теоретичного аналізу, без урахування змістовних сторін процесу, заснованого на закономірностях пізнання. Тому методологічною основою навчання рисунку є філософська теорія пізнання, а також системний підхід до управління та організації процесу навчання рисунку як частини культури суспільства. У цьому аспекті визначення закономірностей розвитку та вдосконалення системи навчання академічному рисунку на архітектурних факультетах має велике соціально-педагогічне та методологічне значення, стає дедалі актуальнішим і набуває особливої теоретичної і практичної значимості.

Отже, всі набуті знання, вміння та навички з академічного рисунку, закладають основу професійної підготовки майбутніх архітекторів. Оскільки діяльність архітектора пов'язана з проектуванням предметного світу, він повинен опанувати засоби графічного зображення об'ємно-просторових об'єктів і систем, відображаючи закономірності їх формоутворення, пластичні якості та властивості, що немислимо без знань перспективи та професійного володіння образотворчими засобами рисунку, графіки. Проектуючи навколишнє середовище, архітектор повинен відчувати і вміти моделювати просторово-масштабний взаємозв'язок різних об'єктів, створювати графічно інтерпретовані моделі предметно-просторового середовища і його елементів. Отже, необхідність виховання у майбутніх архітекторів розвиненого об'ємно-просторового мислення вимагає постановки і вирішення аналітичних об'ємно-просторових завдань у курсі навчального академічного рисунку [3; 4].

Отже, тенденції архітектурно-будівельної освіти виражаються в комплексному художньо-композиційному та науковому підходах до організації навчально-творчого процесу, в необхідності формування архітектора-творця і практика, в єдності навчання та виховання на трьох рівнях навчально-творчої діяльності – пізнання, осмислення, перетворення, що відповідають видам навчально-творчої діяльності, змісту навчально-творчої діяльності, процесам мислення, що сприяють активізації навчально-творчої діяльності в їх динаміці розвитку. Професійне володіння рисунком, архітектурною графікою є однією з обов'язкових умов формування професійної майстерності майбутніх архітекторів, які зможуть успішно надалі вирішувати різні архітектурні завдання.

На нашу думку, систематичні заняття рисунком сприяють розвитку об'ємно-просторового, логічного мислення. Рисунок дозволяє архітекторові перетворювати живий матеріал його спостережень в архітектурні образи, водночас активізуючи розвиток його креативності.

У Державному освітньому стандарті вищої професійної освіти за спеціальністю "Архітектура" прописані вимоги до професійної підготовки випускників, які ставляться їм у вищому навчальному закладі. У цьому документі зазначено, що випускник повинен: володіти різними графічними матеріалами, рисунком як інструментом і засобом для вільного вираження своїх ідей з уяви, вміти виразно зображувати архітектурний об'єкт у потрібному ракурсі, вміло доповнюючи його антуражем і стафажем, вирішувати композиційні завдання різної складності тощо [3].

Майстерність в архітектурі – це рівень культурно-професійного та світоглядного потенціалу творчої особистості. Без уміння добре рисувати, висловлювати свої думки за допомогою простих образотворчих засобів на папері цього рівня досягти неможливо.

У подальших дослідженнях планується більш детально опрацювати форми і методи викладання образотворчих дисциплін у системі архітектурної освіти з використанням засобів комп'ютерного моделювання та комп'ютерної графіки.

Використана література:

1. *Кирцев Ю. М.* Рисунок и живопись : прак. пособие / Ю. М. Кирцев. – М. : Высш.шк., 1992. – 270 с. : ил.
2. *Ли Н. Г.* Основы учебного академического рисунка / Н. Г. Ли. – М. : ЭКСМО-ПРЕСС, 2004. – 480 с. : ил.
3. *Максимов О. Г.* Рисунок в архитектурном творчестве. Изображение, выражение, созидание : учеб. пособие для вузов / О. Г. Максимов. – М. : Архитектура-С, 2003. – 464 с.
4. *Маркитантова Т. О.* Особенности методики обучения рисунку студентов архитектурно-строительного вуза : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.02 / Татьяна Олеговна Маркитантова. – Санкт-Петербург, 2009. – 165 с.
5. *Ростовцев Н. Н.* Академический рисунок: Курс лекций : учеб. пособ. для студ. пед. ин-тов / Н. Н. Ростовцев. – М. : Просвещение, 1973. – 330 с. : ил.
6. *Сенин В. П.* Школа рисунка карандашом. Натюрморт, пейзаж, портрет / В. П. Сенин, О. В. Коваль – Харьков : ООО “Фактор-Друк”, 2007. – 112 с. : ил.
7. Школа изобразительного искусства : учебно-методическое пособие: в 10-ти вып. – Вып. 3 / М. Ф. Иваницкий [и др.]. – 3-е изд., испр. и доп. – М. : Изобразительное искусство, 1989. – 200 с. : ил.

Белгородская Е. Е. Учебный академический рисунок в системе художественной подготовки архитекторов.

В статье рассматриваются вопросы одной из главных дисциплин архитектурного направления – рисунка. Проводится анализ преподавания учебного академического рисунка, поиск инновационных методов преподавания в высших учебных заведениях. Описана роль и связь учебного академического рисунка с архитектурным проектом в системе художественного образования архитектурного направления в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: архитектурное образование, учебный академический рисунок, высшее архитектурное учебное заведение, художественное образование, архитектурный проект.

Belgorodskaya E. E. Academic drawing as part of architectural education.

The article examines one of the cornerstone disciplines of architectural education: drawing. The work analyzes academic drawing teaching practices and innovative post-graduate teaching methodologies, and puts academic drawing education in the context of architectural designs created as part of post-graduate professional architectural degrees.

Keywords: architectural education, academic drawing, post-graduate architectural university, fine arts degree, architectural design.